

مقاله پژوهشی

نقش فرهنگ جامعه محلی در جذب گردشگران کم‌شتاب

(مطالعه موردی: منطقه ترکمن صحرا)

نرگس کاظمی فرد^{۱*}، سید سعید هاشمی^۲، پروانه پرچکانی^۳

۱. کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی گردشگری، دانشگاه علم و فرهنگ، تهران، ایران.

۲. دانشیار دانشکده گردشگری، دانشگاه علم و فرهنگ، تهران، ایران.

۳. استادیار دانشکده گردشگری، دانشگاه علم و فرهنگ، تهران، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۹/۲۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۶/۲۳

تاریخ قرارگیری روی سایت: ۱۴۰۰/۰۸/۰۱

چکیده | در دنیای امروز گردشگری سهم مهمی از فعالیت‌ها و درآمدهای جوامع را به خود اختصاص داده و نقش آن روزه‌روز پررنگ‌تر می‌شود. در همین راستا، گونه‌های جدیدی متناسب با زندگی انسان مدرن ظهور پیدا می‌کنند و انسان مدرن را به سمت آهستگی می‌کشاند. گردشگری کم‌شتاب به این منظور ظهور پیدا کرد تا دور تند زندگی انسان‌های مدرن را آهسته کند تا بتوانند هم به فرهنگ‌های بومی که در این سرعت تکنولوژی در معرض فراموشی قرار گرفته‌اند نزدیک شوند و هم با توجه به تمام عناصر سفر، زندگی خود را کیفی‌تر کنند. هدف از این پژوهش، بررسی نقش فرهنگ جامعه محلی منطقه ترکمن صحرا در جذب گردشگران کم‌شتاب است. برای سنجش این تأثیرگذاری، تحقیق از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت، توصیفی-تحلیلی است. اطلاعات پژوهش با استفاده از دو روش کتابخانه‌ای و میدانی جمع‌آوری شده‌اند. همچنین جهت جمع‌آوری اطلاعات میدانی از دو ابزار مصاحبه با خبرگان و پرسش‌نامه، استفاده شده است. پس از طراحی پرسش‌نامه و انجام روایی و پایایی و تأیید روایی آن توسط کارشناسان و پایایی آن با آزمون کرونباخ، با توجه به محدود بودن تعداد گردشگران کم‌شتاب منطبق با استانداردهای اشاره‌شده در پژوهش از طریق نمونه‌گیری گلوله برفی غیراحتمالی، ۱۰۳ پرسش‌نامه از میان گردشگران کم‌شتاب منطقه ترکمن صحرا جمع‌آوری شد و سپس با استفاده از رگرسیون و آزمون F، داده‌ها در نرم افزار SPSS تحلیل شد. پس از تحلیل کیفی مصاحبه‌ها، چنین نتیجه‌گیری شد که فرهنگ جامعه محلی از نظر موسیقی، خوراک، پوشاک، آداب و رسوم و زبان، تأثیر مستقیمی بر جذب گردشگران کم‌شتاب منطقه ترکمن صحرا دارد.

واژگان کلیدی | گردشگری کم‌شتاب، فرهنگ، ترکمن صحرا، جذب گردشگر.

مقدمه | گردشگری کم‌شتاب مفهوم تازه‌ای در دنیای متنوع

گردشگری است که فراتر از تفریح می‌رود و سبک جدیدی از سفر (حتی زندگی) را به مسافر پیشنهاد می‌کند. در دنیایی که چتر مدرن‌نیت انسان‌ها را در بر گرفته و کلافگی از این سبک زندگی در قالب سفرهای متعدد بروز پیدا می‌کند، نگرانی‌هایی نیز در زمینه از

*نویسنده مسئول: k.narcise@gmail.com، ۰۹۳۵۸۴۸۷۴۷۱

بین رفتن فرهنگ جوامع محلی و محیط زیست در نتیجه سفرهای انبوه وجود دارد. در صورتی که راه حلی برای مقابله با این سبک سفر اندیشیده نشود، تا چند سال آینده منابع چندان باقی نخواهد ماند و فرهنگ جوامع محلی زیر فشار هجوم جمعیت، از بین می‌رود. گردشگری کم‌شتاب دقیقاً در نقطه مقابل گردشگری انبوه سر برداشت که از این آسیب جلوگیری کند و نوع نگاه جدیدی از

زندگی را به مسافران آموزش دهد؛ فرهنگ بومی را از نو بشناسد و تقویت کند، چون جوامع محلی را متوجه این مسئله می‌کند که فرهنگ آنها، از عوامل کشش گردشگران به سمت آنهاست. بنابراین پژوهش در این سبک از سفر، از چندین منظر اهمیت پیدا می‌کند و حتی می‌تواند راه حل مناسبی برای خروج از آسیب‌های فراوان گردشگری انبوه باشد، از طرفی، شناختن آن معضلات زیادی در سطح گردشگری کشور ایجاد می‌کند.

مبانی نظری و مروری بر مطالعات گذشته

ریشه سفر کم‌شتاب را در جنبش غذای کم‌شتاب باید پیگیری کرد. این جنبش در سال ۱۹۸۶ در ایتالیا به وسیله کارلو پترینی برای مبارزه با فرهنگ غذای سریع و بهبود کیفیت غذا و هم تولید محلی آغاز شد. جنبش غذای کم‌شتاب، واکنشی به از بین رفتن غذاهای محلی، کاهش انگیزه میان مصرف‌کنندگان غذا و انتخاب غذا در پایداری جهانی بود (Robbins & Jo, 2020, 145). غذای کم‌شتاب غذا یا غذاهایی هستند که به صورت سنتی از مواد بومی تهیه می‌شوند. غذای کم‌شتاب فراتر از یک وعده غذایی است، جنبشی است که هدف اصلی آن محافظت از سنت، غذای محلی، محافظت از فرهنگ غذا، آماده‌سازی آن و وعده غذایی است. غذای کم‌شتاب با جهانی شدن غذا و فست‌فودهای زنجیره‌ای بزرگ در منازعه است که به صورت ریشه‌ای، خاص بودن آشپزخانه ملی را مشخص کند. جنبش غذای کم‌شتابی که توسط پترینی شکل گرفت، واکنشی مستقیم در مقابل افزایش رستوران‌های مشهور فست‌فود و به طور کلی مدل زندگی سریع بود. تاریخ ابداع رسمی جنبش غذای کم‌شتاب به ۱۹۸۹ بازمی‌گردد، زمانی که نمایندگان ۱۵ کشور بنیانگذار، در یک ملاقات در پاریس، بیانیه غذای کم‌شتاب را امضا کردند (Lackov & Rogovsk, 2014, 137). بعد از جنبش غذای کم‌شتاب، بحث شهر کم‌شتاب و گردشگری کم‌شتاب مطرح شد که آنها هم بر همان ایده اصلی استوار بودند. ایده گردشگری کم‌شتاب برگرفته از اصول گردشگری خلاق است. بنابراین لازم می‌آید پیش از ورود به مفاهیم و تعاریف گردشگری کم‌شتاب، ابتدا گردشگری خلاق تعریف شود.

هر کدام از پژوهشگران، گردشگری خلاق را به نوعی تعریف کرده‌اند؛ به عنوان مثال: «گردشگری خلاق، مدلی از گردشگری فرهنگی است. یکی از مهمترین تفاوت‌های این دو نوع از گردشگری، هدف گردشگران از سفر است. در گردشگری فرهنگی، مسافران برای استراحت و دیدن کشورها سفر می‌کنند، اما در گردشگری خلاق، مقصود یادگیری و کسب تجربه است» (Virginija, 2016, 2-5) یا «سفر به سوی تجربه‌ای معتبر همراه با مشارکت در یادگیری هنرها، میراث یا مشخصه‌ای از یک مکان که ارتباطی بین کسانی که در این مکان‌ها زندگی می‌کنند و ساخت این فرهنگ زنده، ایجاد می‌کند. گردشگری خلاق به بازدیدکنندگان پیشنهاد می‌دهد که از فرصت توسعه پتانسیل خلاقیتشان در جهت مشارکت در

آموزش‌ها و تجربیات یادگیری استفاده کنند که مشخصه تعطیلات مقصد هستند. گردشگری خلاق به چشم‌انداز عمومی گردشگران بازمی‌گردد و شامل چشم‌اندازهای فرهنگی می‌شود، جایی که آنها در فعالیت‌های مختلف ایفای نقش می‌کنند (صنایع دستی، هنرها، آشپزی و سایر فعالیت‌های خلاقانه)، بنابراین یک ارتباط نزدیک بین گردشگران، جوامع محلی و میراث فرهنگی ایجاد می‌کند. گردشگری خلاق بر پایه تجربه، مشارکت و یادگیری بنا شده است (Obridska & Ivanon, 2014, 3). اما اگر قرار به بررسی ریشه‌ای گردشگری خلاق باشد، باید گفت ریشه مفهوم گردشگری خلاق به میانه دهه ۱۹۹۰ بازمی‌گردد، زمانی که گروهی از محققان و متخصصان برای بالا بردن فروش تولیدات صنایع دستی به گردشگران، به دنبال راه‌های مختلف می‌گشتند (Richards, 2009, 78)، عبارت گردشگری خلاق به وسیله ریچارد و ریچارد ایجاد شد. ایده خلاق تر شدن اشکال گردشگری در یک پروژه اروپایی که با هدف شبیه‌سازی تولید صنایع دستی در گردشگری است (Richards & Marques, 2012, 2). به مرور گردشگری خلاق مهمتر شد؛ نه فقط به علت افزایش گردشگران، بلکه بخش فرهنگی و مدیریت مقاصد به دنبال راهی برای تعامل گردشگران می‌گشت. گردشگری خلاق نه فقط برای فروش فرهنگ یک منطقه، بلکه برای استفاده از گردشگری جهت معرفی مقصد و چگونگی استفاده از فرهنگ محلی و خلاقیت، مهمتر شد (Richards, 2009, 78). بر مبنای ویژگی‌ها و اصول گردشگری خلاق بود که گردشگری کم‌شتاب هم بعد از جنبش غذای کم‌شتاب شکل گرفت. یکی از قدیمی‌ترین استفاده‌ها از واژه سفر کم‌شتاب، توسط پائولین کنی بود؛ کسی که در سال ۲۰۰۰ وبسایت سفر کم‌شتاب را پایه‌گذاری کرد (Dikinson, Lumsdon & Robbins, 2011, 283). چارچوب ایده جنبش کم‌شتاب با همان اصول و فلسفه می‌تواند بر گردشگری هم منطبق شود. مفهوم و معنای اصلی گردشگری کم‌شتاب انتقال از کسب تجارب کمی به کسب تجارب کیفی در تعطیلات است. کم‌شتاب نوعی از گردشگری است که به فرهنگ محلی، تاریخ، محیط و ارزش‌های مسئولیت اجتماعی، احترام می‌گذارد و در حالی که ارتباط میان گردشگران و جامعه میزبان را محترم می‌شمارد، با لذت کشف و یادگیری هویت می‌یابد. کم‌شتابی در حرکت، فرصت‌هایی را برای ارتباط با مردم محلی و مکان‌ها در سطوح عمیق‌تر فراهم می‌کند. دریافت جزئیات بیشتر فرهنگ محیط در کم‌شتابی اتفاق می‌افتد و در تجربه‌های خاطره‌ساز برای شرکت‌کنندگان نتیجه می‌بخشد (Robbinson et al, 2011, 117-118). بیانیه گردشگری کم‌شتاب بیان می‌کند که سفر کم‌شتاب درباره کمتر کردن سرعت است. سفری که به جای تحمل استرس بین جابه‌جایی خانه و مقصد، زمانی برای استراحت داشته باشد (Paul, 2014, 141). دیکینسون و لومسدن معتقدند: «فلسفه وجودی کم‌شتابی تا حدودی نقطه مقابل پرشتابی است و با مفهوم سفر سبز، زیست‌بوم

مهمان‌نوازی ساکنان و فرهنگ غذایی غنی، از مقصدهایی محسوب می‌شوند که قابلیت زیادی در گردشگری کم‌شتاب دارند. با تلفیق دو گونه گردشگری «کم‌شتاب» و «زمین‌محور» و رعایت ضوابط پایداری محیط زیست، می‌توان از راه گردشگری کم‌شتاب، به حفظ ژئومورفوسایت‌ها دست یافت. در نهایت با بررسی بیشتر، روستاهایی که امتیاز بیشتری برای تبدیل شدن به مقصد گردشگری کم‌شتاب دریافت کرده‌اند، مشخص شده‌اند.

همچنین، بسته‌نگار (۱۳۹۹) در پژوهش خود در راستای فلسفه گردشگری کم‌شتاب و مفهوم آهستگی توضیحاتی ارائه کرده است. نمازی (۱۳۹۸) در مقاله «بررسی تأثیرات گردشگری کم‌شتاب در کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای» خود، به ابعاد محیط زیستی گردشگری کم‌شتاب پرداخته است. در چند مقاله دیگر نیز، مقاصد و بحث توسعه پایدار با رویکرد گردشگری کم‌شتاب بررسی شده‌اند. با توجه به مطالبی که گفته شد، فرهنگ جامعه محلی نقش مهمی در گردشگری کم‌شتاب بازی می‌کند. تعاریف بسیاری از واژه فرهنگ ذکر شده است: «عده‌ای آن را مجموعه‌ای از ساخت‌ها و اندوخته‌های معنوی و مادی قوم یا ملتی در طول تاریخ می‌دانند. عده‌ای دیگر، فرهنگ را دربردارنده همه عناصری می‌دانند که برای برآوردن نیازها شکل گرفته‌اند. به عبارت دیگر، کلیت یکپارچه‌ای از ابزارها و کالاهای مصرفی، ویژگی‌های اساسی گروه‌های اجتماعی گوناگون و پیشه‌ها، باورها و رسم‌های بشری است. فرهنگ بخشی از سبک زندگی است که جمع کثیری از مردم در آن شریک هستند. شباهت در زبان گفتاری و نوشتاری، رفتار، سبک زندگی، سنن، میراث، ایدئولوژی و حتی تکنولوژی، افراد را به گروه‌هایی از مردم در فرهنگی خاص مربوط می‌سازد» (موسوی و کشکولی، ۱۳۹۳، ۲-۳). بلوکباشی معتقد است: «فرهنگ را می‌توان به مجموعه‌ای از رفتارها، عقاید و آداب جمعی اطلاق کرد که شیوه زندگی پدیدآورندگان این سنت‌ها در فرهنگ شکل و هویت می‌گیرد و روابط اجتماعی‌شان با آن تبیین و نمودار می‌شود» (بلوکباشی، ۱۳۸۸، ۳۳). از نظر یآوری و مسیحا، «مباحث مربوط به فرهنگ عامه را می‌توان به صورت زیر طبقه‌بندی کرد: جشن‌ها، حرکات متناسب با موسیقی و آلات موسیقی و ورزش‌های مذهبی، سنتی و ملی، آداب و سنن ملی، اعتقادات و رسوم، طب عوام، بازی‌های محلی کودکان، قصه‌ها و افسانه‌ها، نمایش‌های سنتی و آیینی» (یآوری و مسیحا، ۱۳۸۸، ۱۵).

منطقه مورد مطالعه

ایران با داشتن ظرفیت‌های فراوان فرهنگی در میان جوامع محلی، می‌تواند علاقه گردشگران کم‌شتاب را برانگیزد و آنها را به خود جذب کند. در مقابل، جوامع محلی متوجه ارزش و اهمیت عناصر فرهنگی خود شده و در حفظ و نگهداری آن بیش از پیش تلاش خواهند کرد. محدوده مکانی در این پژوهش، ترکمن صحراست که از قسمت شرقی دریای مازندران در غرب استان گلستان آغاز

و توسعه پایدار پیوند دارد که با محلیت و مکان در ارتباط است. البته کم‌شتابی یک مکتب فکری نیست. در طی دو دهه اخیر گروهی از نویسندگان، مدافعان و محققان این ایده‌ها را مطرح کرده‌اند «دیکینسون و لومسدن، ۱۳۹۵، ۱۲۵». تحقیقات نشان می‌دهد گردشگری کم‌شتاب مفهومی بیش از یک جنبش یا حمل‌ونقل بین مکان‌هاست. پدیده گردشگری کم‌شتاب باید در مفهوم وسیع اجتماعی-فرهنگی جنبش کم‌شتاب فهمیده شود (Oh, Assaf & Baloglu, 2016, 205). سفر کم‌شتاب بیش از اقدام بازاریابی بر اساس ماندن بلندمدت است. درک تمام سفر و اجزای مقصد نیز بسیار مهم است (Dikinson et al., 2011, 293). در گردشگری کم‌شتاب تأکید بر تجربه سفر و گذراندن زمان در مقصد است. حرکت به عنوان عنصری برای گذر از مکان‌های مختلف (هم روستایی و هم شهری) و ساختن تجربه سفر شناخته می‌شود (Lumsdon & McGrath, 2015, 274). معنای اصلی و مفهوم گردشگری کم‌شتاب حرکت از تمرکز کسب کمیت و حجم تجربه‌ها در تعطیلات به سمت کسب تجربه‌های کیفی است (Lackov & Rogovsk, 2014, 139). در سفر کم‌شتاب اصرار بر طولانی‌تر شدن سفر نیست، بلکه می‌توان با همان تعداد روزهای محدود در سفرهای پرشتاب، کیفیت سفر کم‌شتاب را رعایت کرد (Dikinson & Lumsdon, 2010, 90). انگیزه‌های سفر کم‌شتاب عبارتند از: ماجراجویی، استقلال، کنترل، موقعیت اجتماعی، چشم‌انداز و دیگر امکانات (Dikinson & Lumsdon, 2010, 69-70). ادبیات سفر کم‌شتاب معادل کیفیت استفاده از زمان معنی شده است. کم کردن فیزیکی سرعت در زمان لذت‌بردن و کیفیت تجربه‌ای که لذت آن را با طبیعت و دیگران تقسیم می‌کنید. آن دسته از افرادی که محیط زیست موضوعی حیاتی برایشان به حساب می‌آید را «مسافران سرسخت گردشگری کم‌شتاب» می‌نامند. از طرف دیگر، «مسافران بی تفاوت گردشگری کم‌شتاب» زمانی سفر کم‌شتاب را انتخاب می‌کنند که منافع محیط زیستی را یک امتیاز مضاعف ببینند یا یکی از وسایل نقلیه سفر کم‌شتاب را برتر بدانند یا به دنبال تجربه‌ای باشند که آن را با سفر کم‌شتاب محقق سازند (Dikinson & Lumsdon, 2010, 85).

همان‌طور که در منابع تئوری گردشگری کم‌شتاب آمده، بحث کم‌شتاب سال‌هاست در کشورهای اروپایی شروع شده است. از پژوهشگرانی که به این موضوع پرداخته‌اند به دیکینسون، لومسدن، ریچاردز و دیگران می‌توان اشاره کرد که مقالات متعددی در این حوزه ارائه کرده‌اند. در ایران هنوز مطالعات گسترده‌ای در زمینه گردشگری کم‌شتاب به صورت تخصصی انجام نشده است. اما از جمله مقالاتی که به بحث گردشگری کم‌شتاب پرداخته‌اند، می‌توان به مقاله میرعابدینی، سلمانی و قدیری معصوم (۱۳۹۸) اشاره کرد که ظرفیت‌های گردشگری کم‌شتاب را در ژئومورفوسایت‌های مناطق بیابانی بررسی کرده‌اند. ایشان معتقدند مقصدهای کویری و بیابانی به سبب داشتن ویژگی‌هایی مانند بکر بودن، آرامش،

اندک در حوزه گردشگری کم‌شتاب در ایران و همچنین نبود درک صحیح از چنین سبکی از گردشگری، لازم بود که علاوه بر سنجش شاخصه‌های فرهنگی بر اساس علایق گردشگران کم‌شتاب منطقه ترکمن صحرا، متخصصان و افراد صاحب‌نظر در حوزه گردشگری یا افراد محلی ترکمن صحرا که با چنین ادبیاتی آشنا هستند، مصاحبه انجام شود تا پژوهش در مسیر صحیح‌تری حرکت کند. به همین جهت، علاوه بر استفاده از روش کمی با ابزار پرسش‌نامه، روش کیفی با ابزار مصاحبه نیز در پژوهش گنجانده شد.

با توجه به هدف این پژوهش که بررسی نقش عناصر فرهنگی جامعه محلی در علایق ویژه گردشگران کم‌شتاب در منطقه ترکمن صحراست، بنابراین از نظر هدف کاربردی است و به لحاظ ماهیت و روش، توصیفی-تحلیلی است و پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به این سؤال است که عناصر فرهنگی جامعه محلی چه نقشی در علایق ویژه گردشگران کم‌شتاب در منطقه ترکمن صحرا ایفا می‌کنند؟ برای انجام پژوهش، گردآوری اطلاعات یکی از مهمترین و ضروری‌ترین مراحل است. در پژوهش حاضر ابزار گردآوری اطلاعات در مرحله اول مطالعات کتابخانه‌ای است که با توجه به جدید بودن موضوع در علم گردشگری، نیاز به استفاده از منابع به‌روز و معتبر داخلی و خارجی لازم می‌آید و در مرحله دوم با استفاده از روش میدانی به وسیله مصاحبه با افراد صاحب‌نظر در این حوزه و طراحی پرسش‌نامه جهت تکمیل آن، انجام شد.

در این پژوهش از ابزار مصاحبه استفاده شد که سؤالات آن به صورت محقق‌ساخته طراحی شدند و پایایی آن را کارشناسان و استادان تأیید کرده‌اند. مصاحبه با ۱۵ نفر از متخصصان حوزه گردشگری کم‌شتاب، مسافران کم‌شتاب و افراد آگاه و صاحب‌نظر جامعه محلی انجام شده است. علت انجام ۱۵ مصاحبه، رسیدن به اشباع نظری پژوهشگر بوده است؛ از این جهت که در مصاحبه‌های پایانی پاسخ‌های همگرا و پاسخ‌های مشابه تکرار شدند و در نتیجه مطلب جدیدی بر یافته‌های پژوهش اضافه نمی‌شد. سپس با روش تحلیل تفسیری (کریمی و نصر، ۱۳۹۱، ۸۰) که یکی از روش‌های تحلیل مصاحبه محسوب می‌شود، این مصاحبه‌ها مورد تحلیل قرار گرفتند که نتیجه آنها در بخش نتیجه‌گیری آمده است.

همچنین جهت دستیابی به اطلاعات وسیع با سرعت زیاد و سنجش علایق گردشگران کم‌شتابی که به منطقه ترکمن صحرا سفر کرده‌اند و از طرفی به علت قابلیت تبدیل داده‌ها به کمیت و تجزیه و تحلیل و سنجش همبستگی آنها، از ابزار پرسش‌نامه نیز استفاده شده است. با توجه به محدود بودن تعداد گردشگران کم‌شتاب منطبق با استانداردهای اشاره شده در پژوهش حاضر، از نمونه‌گیری گلوله برفی به صورت غیراحتمالی استفاده شد. تکنیک گلوله برفی تکنیکی است که با استفاده از آن پژوهشگر نمونه‌ها را با معرفی نمونه قبلی می‌یابد. در این پژوهش نیز با توجه به اندک بودن گردشگرانی که استانداردهای لازم در زمینه سفر کم‌شتاب را داشته باشند، از طریق معرفی افرادی که به این صورت

می‌شود و تا محدوده جغرافیایی شمال استان خراسان شمالی در سمت شرقی استان گلستان، ادامه می‌یابد. علت انتخاب این منطقه این است که عناصر فرهنگ جامعه محلی همچنان در ترکمن صحرا به قوت به چشم می‌خورد و شرایط لازم را برای کم‌شتاب سفر کردن دارد. با توجه به غنای فرهنگی اقوام ایرانی و وسعت مفاهیم فرهنگی، سعی شده مؤلفه‌ها جهت سهولت کار در پنج طبقه دسته‌بندی شوند. در این تقسیم‌بندی به ویژگی‌های فرهنگی بارز منطقه مورد مطالعه (ترکمن صحرا) توجه شده است. چرا که آنچه با مفاهیم گردشگری خلاق و کم‌شتاب مرتبط است، عناصر و ویژگی‌های بارز و مشخصه‌های هر منطقه، باعث ایجاد تجربه متفاوتی برای گردشگر می‌شود. گرچه لازم به ذکر است مؤلفه‌های فرهنگی بسیاری در این چهار مؤلفه می‌گنجد که می‌توان آنها را نیز بررسی کرد. مؤلفه‌های فرهنگی این پژوهش عبارتند از: موسیقی، غذا، آداب و رسوم، لباس و صنایع دستی منطقه ترکمن صحرا که در پرسش‌نامه از مسافران کم‌شتاب، توسط ابزارهای پژوهش بررسی و تحلیل شده‌اند. منطقه مورد مطالعه ترکمن صحرا در استان گلستان است. ترکمن‌ها در بخش‌های زیادی از شمال و شمال شرقی استان گلستان، به ویژه در شهرهای گنبد، ترکمن صحرا، بندر گز و روستاهای متعددی از این استان حضور دارند و به تعبیری مهمترین قلمرو ترکمن‌نشین در ایران، استان گلستان است (گلستان سرزمین طلای سفید، ۱۳۷۹، ۳). «ترکمن‌ها گروهی از زردپوستان آسیای میانه هستند که به دلایل گوناگون طبیعی و اجتماعی به طرف جنوب منطقه هجوم آورده‌اند. این گروه در منطقه ترکمنستان واقع در اتحاد جماهیر شوروی و ترکمن صحرای ایران ساکن شده‌اند» (عسگری خانقاه و شریف کمالی، ۱۳۷۴، ۳۴).

«ترکمن بودن سه شرط اصلی دارد:

۱. هر ترکمن باید در شجره ترکمن‌ها جای داشته یا اینکه از نوادگان فرزندان دست دوم ترکمن باشد؛
۲. باید بتواند به لهجه ترکمنی صحبت کند؛
۳. مسلمان سنی حنفی باشد» (عسگری خانقاه و شریف کمالی، ۱۳۷۴، ۲۹). بنابراین پژوهش در محدوده محل سکونت مردم ترکمن و ارتباط گردشگران با فرهنگ محلی مردم ترکمن، انجام شده است.

روش پژوهش

در این پژوهش در ابتدا با استفاده از روش کتابخانه‌ای، مبانی نظری و اطلاعات پایه‌ای تحقیق گردآوری و منابع مختلف اعم از کتب، پایاننامه‌ها و مقالات مرجع در این زمینه مطالعه شد و پس از آن با روش میدانی با دو ابزار مصاحبه با صاحب‌نظران و خبرگان در حوزه گردشگری کم‌شتاب و عناصر فرهنگی منطقه ترکمن صحرا و پرسش‌نامه پس از طراحی و تأیید کارشناسان، در میان گردشگران کم‌شتاب منطقه ترکمن صحرا توزیع شد. با توجه به مطالعه بسیار

شود، از روش رگرسیون با آزمون F برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شده است. با توجه به بررسی‌های انجام‌شده، رگرسیون بهترین روش تحلیل متغیرها برای این پژوهش به نظر می‌رسد.

یافته‌های پژوهش

جدول ۱ به عنوان اولین خروجی، تعداد مدل، متغیرهای وارد شده و متغیرهای خارج شده به مدل و همچنین روش مورد استفاده برای ورود متغیرها به مدل را نشان می‌دهد. متغیر فرهنگ جامعه محلی به عنوان متغیر مستقل جهت پیش‌بینی تغییرات متغیر وابسته گردشگران کم‌شتاب و با استفاده از روش Enter (همزمان) وارد مدل رگرسیونی شد. با توجه به **جدول ۲** می‌توان متوجه شد که تا اندازه‌ای میان فرهنگ جامعه محلی و گردشگران کم‌شتاب همبستگی وجود دارد و با توجه به R Square، متغیر مستقل فرهنگ جامعه محلی توانسته میزان زیادی از واریانس متغیر وابسته گردشگران کم‌شتاب را تبیین کند. همچنین مقدار ضریب تعیین تعدیل‌شده برابر با $0/074$ است که نشان می‌دهد متغیر مستقل فرهنگ جامعه محلی توانسته $7/4$ درصد از تغییرات متغیر وابسته گردشگران کم‌شتاب را تبیین کند. بنابراین مابقی این تغییرات ($92/6$ درصد) که به مجذور کمیت خطا (e^2) معروف است، تحت تأثیر متغیرهای خارج از مدل است. **جدول ۳** نتایج تحلیل واریانس را نشان می‌دهد. در این جدول، منبع تغییرات متغیر وابسته در دو منبع رگرسیون (Regression) و باقیمانده (Residual) نشان داده شده و برای هر یک از این منابع، مجموع مجذورات، درجه آزادی و میانگین مجذورات آمده است. در این مدل مقدار منبع باقی مانده برابر $1/039$ است و مقدار منبع رگرسیون برابر $11/502$ است که در واقع مقدار باقیمانده از مقدار رگرسیون کمتر بوده و نشان‌دهنده قدرت تبیین‌گری بالای مدل در توضیح تغییرات متغیر وابسته (گردشگری کم‌شتاب) است. با

سفر می‌کنند، نمونه‌ها آشکار شدند. پرسش‌نامه این پژوهش از سؤالات مرتبط با فرضیه‌ها و سؤالات تحقیق تشکیل شده است که از گردشگران کم‌شتاب ترکمن صحرا سؤال شده است. برای پاسخگویی پرسش شوندگان، از طیف لیکرت پنج‌گزینه‌ای استفاده شده است. جهت روایی پرسش‌نامه ابتدا یک پیش‌آزمون در منطقه مورد مطالعه با حضور ۱۵ نفر از گردشگران انجام شد و سپس با ایجاد جدول، استنادات پرسش‌نامه در اختیار استادان و کارشناسان قرار گرفت و با رجوع به نظر متخصصان و استادان از روایی ابزار اندازه‌گیری، در سنجش متغیرها اطمینان حاصل شد. در این پژوهش به منظور تعیین پایایی پرسش‌نامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است و با توجه به اینکه ضریب آلفای کرونباخ در تمامی متغیرهای پرسش‌نامه بیشتر از $0/7$ ($0/932$) است، بنابراین پرسش‌نامه از پایایی خوبی برخوردار است. جامعه آماری این پژوهش عبارتند از گردشگران کم‌شتابی که به منطقه ترکمن صحرا سفر کرده و به علت وجود عناصر فرهنگی مدت بیشتری را در منطقه ماندگار شده‌اند.

برای حجم نمونه، با توجه به مشخص نبودن تعداد گردشگران و محدودیت یافتن گردشگران کم‌شتاب، از روش تخمین شخصی استفاده شده و همان‌طور که در پژوهش توصیفی زمینه‌یاب و پیمایشی، حداقل حجم نمونه، 100 در نظر گرفته می‌شود (**حافظ‌نیا، ۱۳۸۹، ۱۶۵**)، در این پژوهش نیز، مبنای 100 برای تعداد پرسش‌نامه‌ها در نظر گرفته شده است. لازم به توضیح است که چون جامعه مورد مطالعه، از تجانس و همگونی برخوردار است، کوچک‌بودن نمونه، پژوهش را دچار مشکل نکرده است. این پرسش‌نامه‌ها در بین گردشگران کم‌شتاب منطقه ترکمن صحرا توزیع شده و در محاسبات آماری به تحلیل آنها پرداخته شده است. با توجه به اینکه در این تحقیق مهم است که متغیرها یا عامل‌های اساسی به منظور تبیین الگوی همبستگی بین متغیرها شناسایی

جدول ۱. بررسی متغیر فرهنگ جامعه محلی. مأخذ: نگارندگان.

Variables Entered/Removed ^a			
Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
۱	فرهنگ جامعه محلی ^b	.	Enter

a. Dependent Variable: گردشگران کم‌شتاب

b. All requested variables entered.

جدول ۲. بررسی متغیر فرهنگ جامعه محلی. مأخذ: نگارندگان.

Model Summary ^b				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
۱	$0/288$ ^a	$0/083$	$0/074$	$0/33746$

a. Predictors: (Constant), فرهنگ جامعه محلی

b. Dependent Variable: گردشگران کم‌شتاب

ضریب بتای ۲۸۸/۰ نشان می‌دهد که تغییر یک انحراف استاندارد در متغیر فرهنگ جامعه محلی، باعث تغییر ۲۸۸/۰ انحراف استاندارد در متغیر گردشگری کم‌شتاب می‌شود و در ضریب رگرسیونی استاندارد نشده تغییر یک واحد در فرهنگ جامعه محلی باعث تغییر ۲۸۸/۰ واحد در گردشگری کم‌شتاب می‌شود. آماره t در این تحقیق مقدار آن برابر ۳/۰۲۱ است. ضریب رگرسیونی استاندارد شده برای متغیر فرهنگ جامعه محلی در سطح خطای کوچکتر از ۰/۰۱ معنی دار است. بنابراین، می‌توان گفت که متغیر فرهنگ جامعه محلی بر گردشگری کم‌شتاب مؤثر است؛ یعنی با افزایش یک انحراف استاندارد در متغیر فرهنگ جامعه محلی، میزان گردشگری کم‌شتاب به مقدار ۲۸۸/۰ انحراف استاندارد افزایش می‌یابد. یکی از مفروضات استفاده از رگرسیون، نرمال بودن توزیع باقیمانده‌هاست. نمودارهای زیر نشان می‌دهند شکل توزیع باقیمانده‌های استاندارد شده رگرسیون دارای حالت نرمال بوده و بین آنها و باقیمانده‌های استاندارد مورد انتظار همبستگی بالایی وجود دارد (توزیع نقاط بر روی قطر تصویر ۱، نشان‌دهنده همبستگی واقعیت است). این تحلیل‌ها بر اساس ۱۰۰ پرسش‌نامه‌ای که گردشگران کم‌شتاب منطقه ترکمن صحرا پر کرده بودند انجام گرفت. در کنار این پرسش‌نامه‌ها، ۱۲ مصاحبه هم با صاحب‌نظران این

توجه به جدول ۳ بر اساس نتایج جدول زیر، مقدار به دست آمده F (۹/۱۲۷) که در سطح خطای کوچکتر از ۰/۰۵ معنی دار است، نشان می‌دهد متغیرهای مستقل از قدرت تبیین بالایی برخوردار بوده و قادرند به خوبی میزان تغییرات و واریانس متغیر وابسته را توضیح دهند. به عبارتی، مدل رگرسیونی تحقیق مدل خوبی است و به کمک آن، تغییرات متغیر وابسته گردشگری کم‌شتاب بر اساس متغیر مستقل مورد نظر تبیین می‌شود. جدول ۴ نتایج مربوط به ضرایب تأثیر رگرسیونی متغیر مستقل فرهنگ جامعه محلی بر متغیر وابسته گردشگری کم‌شتاب را نشان می‌دهد. ضرایب تأثیر رگرسیونی دو دسته‌اند: ۱. ضرایب تأثیر رگرسیونی استاندارد نشده (B) و ۲. ضرایب تأثیر رگرسیونی استاندارد شده (Beta = β). ضرایب رگرسیونی استاندارد شده، ضرایب مربوط به مدل رگرسیونی برآورد شده هستند که در این مثال، مدل برآورد شده عبارت است از:

$$3/49 = 3/294 + 0/196 \times \text{گردشگری کم‌شتاب}$$

مقادیری که دوباره پس از اجرای دستور رگرسیون به دست می‌آید، دقیقاً مشابه با همان ضرایب رگرسیونی استاندارد شده است. مدل رگرسیونی برآورد شده بر اساس ضرایب رگرسیونی استاندارد شده به صورت زیر است:

$$288/0 = \text{گردشگری کم‌شتاب}$$

جدول ۳. نتایج تحلیل واریانس فرهنگ جامعه محلی. مأخذ: نگارندگان.

ANOVA ^a						
۱	Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
	Regression	۱۱,۵۰۲	۱	۱۱,۵۰۲	۹,۱۲۷	b ۰۰۳.
	Residual	۱,۰۳۹	۱۰۱	۱۱۴.		
	Total	۱۲,۵۴۱	۱۰۲			

a. Dependent Variable: گردشگران کم‌شتاب

b. Predictors: (Constant), فرهنگ جامعه محلی

جدول ۴. نتایج مربوط به ضریب رگرسیونی متغیر مستقل فرهنگ جامعه محلی بر متغیر وابسته گردشگری کم‌شتاب. مأخذ: نگارندگان.

Coefficients ^a					
Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
	3.294	.216	1.039	15.278	.000
	.196	.065	12.541	102	

a. Dependent Variable: گردشگران کم‌شتاب

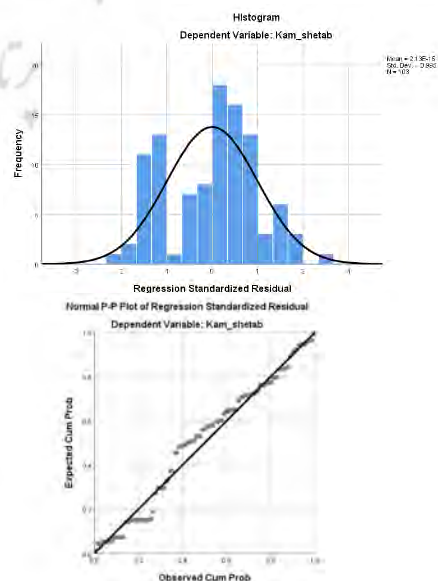
b. Predictors: (Constant), فرهنگ جامعه محلی

انسانی و ... او را از شتاب شهرهای مدرن باز می‌دارد، بلکه او را به تأمل و تفکر وامی‌دارد که پس از پایان سفرش، نه تنها احساس خستگی جسمی و روحی نمی‌کند، بلکه مسیرهای جدیدی در زندگی به روی او گشوده می‌شود. از طرفی با توجه به حساسیت گردشگر کم‌شتاب جهت سفر با کمترین آسیب به محیط زیست، علاوه بر اینکه به سلامت زمین توجه می‌کند، خودش نیز لذت بیشتری از سفر می‌برد و در تعامل نزدیک‌تری با محیط قرار می‌گیرد، زیرا استفاده از وسایل نقلیه‌ای چون دوچرخه، پیاده یا قطار که در گردشگری کم‌شتاب توصیه می‌شود، فرد را به طبیعت نزدیک می‌کند و شتاب کم این وسایل نقلیه، او را با جزئیات بیشتری آشنا می‌کند. با توجه به اینکه منطقه مورد مطالعه پژوهش ترکمن صحرا است، از صاحب نظران در خصوص تأثیر فرهنگ ترکمن‌ها در علایق ویژه گردشگران کم‌شتاب پرسیده شد و آنها به صراحت ابراز داشتند که این منطقه سرشار از پتانسیل‌ها و جذابیت‌های فرهنگی است که سبب جذب و ماندگاری بیشتر گردشگران به خصوص گردشگران کم‌شتاب می‌شود. موسیقی خاص ترکمنی که در شادی و عزای می‌نوازند، آیین و آداب و رسوم خاص مانند عروسی‌های چند روزه یا جشن‌های فصلی کشاورزان، غذا و شیرینی‌های متفاوت ترکمنی، صنایع دستی چون دست‌بافته‌های درخشان، لباس و زیورآلات با تزئینات سنتی ترکمنی و زبان و ادبیات ترکمن‌ها، همه و همه نقش مؤثری در ماندگاری گردشگران کم‌شتاب دارند. البته جذابیت‌های دیگری چون معماری و آلچیکسازای ترکمنی، سبک زندگی و رویدادهایی مانند مسابقات اسبسواری، از طرف صاحب نظران به شاخص‌های فرهنگی پژوهش اضافه شد و آنها معتقد بودند که این مؤلفه‌ها نیز در ماندگاری گردشگران کم‌شتاب و در علایق ویژه آنها نقش مهمی بازی می‌کند. علاوه بر مصاحبه، در تحلیل پرسش‌نامه هم چنین نتیجه‌گیری شد که بین متغیر مستقل فرهنگ جامعه محلی و متغیر وابسته گردشگران کم‌شتاب، همبستگی وجود دارد و مشخص شد که فرهنگ جامعه محلی به عنوان متغیر مستقل توانسته میزان زیادی از واریانس متغیر وابسته گردشگران کم‌شتاب را تبیین کند. بنابراین نباید از نقشی که فرهنگ جامعه محلی روی گردشگران کم‌شتاب دارد غافل شد چرا که این عامل سبب می‌شود ظرفیت‌های فرهنگی تقویت شوند و گردشگران کم‌شتاب بیشتری به این منطقه سفر کنند و در منطقه بمانند. در نتیجه، با توجه به تحلیل اطلاعات پژوهش که با استفاده از ابزارهای مصاحبه و پرسش‌نامه انجام شده است و تحلیل کیفی و کمی آن، تأثیر فرهنگ جامعه محلی بر علائق ویژه گردشگران کم‌شتاب در منطقه ترکمن صحرا تأیید می‌شود و پارامترهای فرهنگی بررسی‌شده نشان دادند که هر کدام به چه میزان در جذب گردشگران کم‌شتاب نقش دارد. بنابراین موسیقی، آداب و رسوم، خوراک، زبان و ادبیات و صنایع دستی همگی تأثیر مستقیمی بر علائق ویژه گردشگران کم‌شتاب دارند اما

بخش از گردشگری اعم از استادان دانشگاه، مسافران متخصص گردشگری کم‌شتاب و جامعه محلی آگاه به این سبک از گردشگری، نتایجی حاصل شد که در ادامه جمع‌بندی می‌شود.

نتیجه‌گیری

با توجه به مطالبی که در پژوهش ارائه شد، گردشگری کم‌شتاب سبک جدیدی از سفر است که به کیفیات سفر توجه ویژه‌ای دارد؛ اما آنچه در این پژوهش بررسی شد، تأثیری که فرهنگ جامعه محلی (مانند منطقه ترکمن صحرا) بر این سبک از گردشگران می‌گذارد بود؛ گردشگرانی که با علایق ویژه سفر می‌کنند و به دنبال کشف جدید و تجربه منحصر به فردی از سفر خود هستند. با توجه به نظرات و سخنان کارشناسان و صاحب نظران که در مصاحبه‌ها انجام شد، در روش تفسیری داده‌های مصاحبه به روش روبین و گیلهام مفاهیم معنادار و مشابهی طی تحلیل به دست آمد. مصاحبه‌شوندگان همگی بر روی مفاهیمی چون: «سفر کم‌شتاب، نیاز انسان مدرن»، «سفر کم‌شتاب، درک و دریافت بیشتر»، «سفر کم‌شتاب و کیفیت سفر»، «تجربه عمیق‌تر»، «کاهش تخریب محیط زیست» و «سودرسانی به جامعه محلی» هم‌نظر بودند. در نهایت از برآیند این مصاحبه‌ها به این صورت نتیجه‌گیری شد که گردشگری کم‌شتاب نوعی از گردشگری نوین است که دنیای امروز بسیار نیازمند آن است. با توجه به فاصله گرفتن انسان‌ها از طبیعت، دور شدن آنها از تعاملات انسانی، جدا شدن و فاصله گرفتن از فرهنگ و سنت‌های خود، درگیر شدن در زندگی ماشینی و مدرن پرشتاب و در کنار این موارد، تخریب بی‌وقفه محیط زیست باعث می‌شود که گردشگری کم‌شتاب چون پنجره‌ای امید بر روی جوامع امروزی گشوده شود. نوعی از گردشگری که نه تنها با نزدیک کردن انسان به طبیعت، فرهنگ و سنت‌ها، تعاملات

تصویر ۱. توزیع باقیمانده‌های استاندارد شده رگرسیون. مأخذ: نگارندگان.

همان‌گونه که در آمارهای توصیفی و استنباطی و نیز در مصاحبه‌ها مشخص است، میزان تأثیرگذاری تمام این عوامل یکسان نیست و در میان گردشگران کم‌شتاب، سهم این مشخصه‌های فرهنگی متفاوت است.

پی‌نوشت‌ها

1. Unstandardized coefficients.
2. Standardized coefficients.
3. موقعی که فقط یک متغیر مستقل در پژوهش باشد (مانند مثال مورد نظر)، مقدار بتا یا مقدار همبستگی بین متغیر مستقل و متغیر وابسته برابر است.
4. Rubin
5. Gillham

فهرست منابع

- بسته‌نگار، مهنوش. (۱۳۹۹). گردشگری کم‌شتاب در ساحت فلسفه آهستگی. *گردشگری فرهنگ*، (۱)، ۳۷-۴۴.
- بلوکباشی، علی. (۱۳۸۸). در فرهنگ خود زیستن و به فرهنگ‌های دیگر نگریستن. تهران: گل‌آذین.
- حافظ‌نیا، محمدرضا. (۱۳۸۹). مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی. تهران: سمت.
- دیکینسون، ژانت و لومسدن، لس. (۱۳۹۵). سفر و گردشگری کم‌شتاب (ترجمه مهرناز شفیعیان، حمیدرضا پوربرابر و ابوزید آبادی). تهران: مه‌کامه.
- عسگری خانقاه، اصغر و شریف کمالی، محمد. (۱۳۷۴). *ایرانیان ترکمن*. چاپ اول، انتشارات اساطیر: تهران.
- کریمی، صدیقه و نصر، احمدرضا. (۱۳۹۱). روش‌های تجزیه و تحلیل داده‌های مصاحبه. پژوهش، (۱)، ۷۱-۹۴.
- گلستان سرزمین طلای سفید. (۱۳۷۹). گرگان: سازمان برنامه و بودجه.
- موسوی، میرنجف و کشکولی، علی‌باقر. (۱۳۹۳). گردشگری فرهنگی (ماهیت و مفاهیم). تهران: آراد کتاب.
- میرعابدینی، شهرزاد؛ سلمانی، محمد و قدیری معصوم، مجتبی. (۱۳۹۸). ارزیابی ژئومورفوسایتهای شهرستان خور و بیابانک و طیس به منظور گردشگری کم‌شتاب. *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، (۲)، ۴۹۳-۵۱۲.
- نمازی، رضا. (۱۳۹۸). بررسی تأثیرات گردشگری کم‌شتاب در کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای. چهارمین کنگره بین‌المللی توسعه کشاورزی، منابع طبیعی، محیط زیست و گردشگری/ایران. تبریز: دانشگاه تبریز.
- یآوری، حسین و مسیحا، مریم. (۱۳۸۸). فرهنگ عامه. تهران: آذر.
- Dickinson, J., Lumsdon, L. & Robbins, D. (2010). slow travel: issues for tourism and climate change. *Journal of Sustainable Tourism*, 19(3), 281-300.
- Lackov, A. & Rogovsk, V. (2014). From slow food to slow tourism. *The Journal of the Faculty of Economics*, 2(1), 137-144.
- Lumsdon, L. & Mcgrath, P. (2011). Developing a conceptual framework for slow travel: a grounded theory approach. *Journal of Sustainable Tourism*, 19 (3), 265-279.
- Oh, K., Assaf, A. & Baloglu, S. (2016). Motivations and goals of slow tourism. *Journal of Travel Research*, 55(2), 205-219.
- Ohridska, R. & Ivanon, S. (2010). Creative tourism business model and its application in Bulgaria. *Proceedings of the Black Sea Tourism Forum "Cultural Tourism – the Future of Bulgaria"*. Bulgaria: Varna.
- Paul, D. B. (2014). From Slow Food To Slow Tourism. *Annals of Faculty of Economics, University of Oradea, Faculty of Economics*, 1(2), 137-144.
- Richards, G. & Marques, L. (2012). Exploring creative tourism: editors introduction. *Journal of Tourism Consumption and Practice*, 4(2), 1-11.
- Richards, G. (2009). Creative tourism and local development. *Journal of Financial Stability*, 78-90.
- Robbins, D. & Jo, J. (2020). Slow traveler: who are they and what motivates them. *Journal of Best Education Network*, 144-160.
- Virginija, J. (2016). Interaction between Cultural/Creative Tourism and Tourism/ Cultural Heritage Industries. In L, Butowski. (Ed.), *Tourism From Empirical Research Towards Practical Application*. Poland: Lodz University of Technology.

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the authors with publication rights granted to Tourism of Culture journal. This is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

نحوه ارجاع به این مقاله

کاظمی فرد، نرگس؛ هاشمی، سید سعید و پرچکانی، پروانه. (۱۴۰۰). نقش فرهنگ جامعه محلی در جذب گردشگران کم‌شتاب (مطالعه موردی: منطقه ترکمن صحرا). *گردشگری فرهنگ*، (۲)، ۴۱-۴۸.

DOI: 10.22034/toc.2021.261655.1033

URL: http://www.toc-sj.com/article_139498.html

